

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՏՊԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

«Բազմավէպ»-ի նախընթաց թիւին մէջ մենք տուած էինք կենսագրական ծանօթութիւններ Փրոֆ. Վ. Թովմեանցին մասին, ու միանգամայն գաղափար մը խտրական մամուլին մէջ իր գտած լայն գնահատանքին, հրատարակելով «L'Italia Cooperativa» թերթին մէջ լոյս տեսած յօդուածը փրօֆէսորին վրայ: Այժմ կու տանք մեր ընթերցողներուն իր «Le rôle des arméniens dans la civilisation mondiale» գրքին թարգմանուած հատուած մը, ուր կը խօսուի հայ ժողովուրդին բերած օգտակար ծառայութեան վրայ տպագրական արուեստին մէջ: Այդ աշխատութիւնը հրատարակուած է Սֆիւֆրանսերէն և պուլկարերէն լեզուներով: Թարգմանութիւնը գործարարած է պուլկարահայ Պր. Եր. Յակոբեան, մենք նոյնութեամբ կը հրատարակենք, առանց որ և է հպում կատարելու պարտականութեան ինչ ինչ անձնաւորութիւններուն վրայ, գոհանալով միայն ստորեւ գրուած քանի մը ծանօթութիւններով:

Հ. ԱՅԶ¹ իր հրատարակած «Արմենիա» գիրքին մէջ կ'ըսէ թէ հայերը այնպիսի սիրով և տղայական յափշտակութեամբ փարած են տպագրական գործին՝ ինչպէս Պարսկաստանի և Տաճկաստանի բնակիչները իրենց գէնքերուն:

Ուրիշ հեղինակ մը, Յորանց Վէրֆէլ² զարմանքով կը յայտնէ թէ հայերը իրենց գիրքերը փաթաթած են մետաքսեայ թաշկինակներու մէջ, որպէսզի կարենան աւելի աղէկ պահպանել գրքերը:

Հետեւաբար զարմանալու չէ թէ հայերը ունենալով շատ մը ձեռագիրներ, կարճ

ժամանակի մէջ իւրացուցին Կուլթնայէրկի գործը: Գաղթական հայերը, կը համարուին առաջին տպագրիչներէն, որոնք ոչ միայն հայերէն այլ և ուրիշ լեզուով ալ գիրքեր տպագրեցին: Առաջին պուլկարական թերթերը Պոլսոյ հայ տպարաններուն մէջ հրատարակուած են:

Հայերուն և վենետիկցիներուն միջեւ եղած յարաբերութիւնները հին ժամանակներէ կը սկսին. Ռուբինեանց օրով հայերը ունէին առեւտրական յարաբերութիւն վենետիկեան հանրապետութեան հետ, ուր յառաջացած էր Կուլթնայէրկի գործը: Հոն հայերը ունէին իրենց եկեղեցին և ազգային տունը (1253), իրենց հիւպատոսարանը և ներկայացուցիչները՝ հայ գաղութը այն ժամանակ պատուաւոր տեղ մը զբաղեցնէր վենետիկի մէջ:

1698 թուականին խաւացի գրաշար Տէմօբրիթ Թէրաչինա սկսած էր տպագրել հայերէն գիրքեր, զորս կարելի է տեսնել վենետիկեան զրահատուններու մէջ:

Թերաչինա 1512-1513 թուականներուն, իր մահուանէն քիչ առաջ, յաջողած է հայ լեզուով հինգ գիրքեր տպագրել. այս նպատակաւ իրեն օգնական ունէր Յակոբ անուանեալն «Մեղապարտ» որուն անունը կ'երեւի սոյն հինգ գիրքերուն վրայ՝ որոնք 1512-13 թուականներուն հրատարակուած են խաւական տպարանի մը մէջ:

Կ'երեւի թէ մեղապարտ Յակոբ գաղ-

(1) Հ. ԱՅԶ անգլիացի գիտնական մըն է, որուն մայրը հայկական ծագում ունէր և այս պատճառով երկու անգամ գնաց Հայաստան և մեծահասակ գիրք մը հրատարակեց անգլիերէն լեզուով Հայաստանի մասին. սոյն գիրքը թարգմանուած է գանազան լեզուներով, ինչպէս նաեւ հայերէն և սուսերէն:

(2) Յորանց Վէրֆէլ, աւստրիացի վիպագիր, ծագումով հրեայ, բայց կաթոլիկութիւն ընդունած, հրատարակած է գերմաներէն լեզուով մի շարք վէպեր՝ որոնցմէ մէկը վէպը թարգմանուած է եւրոպական շատ մը լեզուներու: Այդ Յորանց Վէրֆէլ երկու տարի առաջ անձնապաշտ եղած է Ամերիկայի մէջ:

թած էր Կիլիկիայէն և իբր օտարական իրաւունք չունէր տպարան բանալու. ուստի ստիպուած էր Տէմօբրիթի հետ ընկերակցաբար գործելու: Սոյն գիրքերն են. Տարեցոյց, Հաւաքածոյ ազգային երգերու, Բժշկական և կեղեցական արարողութեանց գիրքեր. հինգերորդը յայտնի չէ:

Սոյն գիրքերէն ամէնէն շահեկանն է ազգային երգերու հաւաքածոն. կը պարունակէ 26 երգեր զանազան հեղինակներէ. անոնցմէ մին հեղինակած է Յովհաննէս Թլկատինցին³, ժամանակակից երաժիշտ, կաթողիկոս Կիլիկիոյ՝ որ ապրած է 1489-1525 թուականներուն. առաջին հայ հեղինակն է որ բարբաղ-դուլթիւնը ունեցած է, ի կենդանութեան իր հեղինակութիւնը տպագրուած տեսնելու:

1565 թուականին, նմանապէս թուրքացի Աբգար դպիր՝ որ քաղաքական պաշտօնով Հոռվմ գացած էր, այս առթիւ որոշած է գիրք մը տպագրել՝ որուն մէջ իր Եւրոպա ըրած ճամբորդութիւնը նկարագրած է: Վենետիկի մէջ նաեւ տպած է Մշտական Տարեցոյց մը և Սաղմոսագիրք մը: Անիկա միեւնոյն ժամանակ նաեւ տպագրած է պուլկարերէն լեզուով Արկար անուն գիրքը, մեր Աբգար թագաւորին անուամբ. յետոյ մեկնած է Պոլիս՝ գիրքերը ծախելու համար:

1567 թուականին հայերը հիմնեցին տպարան մը Պոլիս. տպարանատէրն էր Հեթում անուն կրօնական մը, որ միանշանակաբար զանազան քերականագէտ մըն էր. այս անձը մեզի ցարդ անձանթ մնացած է:

1568-ին նախնական վիճակի մէջ գրաւոր աշխատանք տպարանը ամբողջովին վերանորոգուեցաւ և նոյն տարին յաջողեցաւ չորս գիրքեր տպագրել: Այս յաջողու-

(3) Ծանօթ. խմբագր. կը կարծենք որ Յ. Թլկատինցի շփոթուած է Յ. Թլկաշարանցիի հետ, որ ժեղաբու Սոյ կաթողիկոսներէն էր և բանաստեղծ:

թիւնը ունեցաւ շնորհիւ Աբգար դպիրին և իր որդւոյն՝ Սուլթանշահի, որ իր հետ Վենետիկէն գիրքեր բերած էր: Հայոց կողմէ եղած այս առաջին փորձը յաջողութիւն չունեցաւ և երկար չտեւեց թուրքերուն թշնամութեան պատճառով. ասոր համար զբաւեւ հայեր որոշեցին մեկնիլ արեւմտեան ազատ երկիրներ, հոն շարունակելու համար տպագրական արուեստը:

1584 թուականին Յովհաննէս անուն տիգրանակերտցի կրօնաւոր մը մեկնեցաւ Հոռվմ՝ տպագրելու մի քանի գիրքեր իր ազգակիցներուն համար: Ուրիշ բաղէջցի, դարձեալ Յովհաննէս անուն անձ մը, 1616-ին Լեհաստանի հայ գաղութին մէջ հիմը դրաւ տպարանի մը տեղւոյն հայ հարուստներու աջակցութեամբ. դժբախտաբար ոչ Հոռվմ և ոչ ալ Լեմպերկ կատարել եղաւ շարունակել կրօնական հակառակութեանց պատճառով:

1660-ին հայոց պատրիարքարանի կողմէն զբաղուած պատուիրակութիւն մը Ամսթերտամի մէջ հաստատեց տպարան մը, Հոլանտայի բողոքականներու բաժնին մէջ, հետո խաւական հաւատաւորներէն. հոն բացած է բարոյական և նիւթական աջակցութեամբ տպարան մը տեղւոյն հայ գաղութին՝ որ մինչեւ 1717 թուականը շատ մեծ գործունէութիւն ցոյց տուած է:

Ժե. դարուն վերջին քսանհինգ տարուան շրջանին մէջ 7-8 հայ տպարաններ հաստատուած են, որոնք տպագրած են հայերէն գիրքեր: 1673 և 1683 թուականներուն ալ մի քանի հայ արհեստաւորներ մեծ դժուարութեամբ յաջողած են տպագրել միայն մի քանի հայերէն գիրքեր, հոն հաստատուած հայերու նպաստով:

Բարիգի պետական տպարանին մէջ ալ տպագրուած են հայերէն գիրքեր, որոնք Պապերուն և Լուզովիկոս ԺԳ-ի հետաքրքրութիւնը շարժեցին այս փորձի բերիւտունեայ ազգին նկատմամբ:

1677-ին Չէլէպի Երեմիա Քիւմուրճեան, որ տեղեակ էր արեւմտեան քաղաքակր-

Թուրքերն և ծանօթ մի քանի օտար լեզուներու և միանգամայն Պոլսոյ հիւպատոսական մարմիններուն հետ յարաբերութիւն ունէին՝ հիմնեց հոն տպարան մը։ Քիչ ժամանակ վերջ հայ կաթողիկէները 1678-1699-ին հաստատեցին ուրիշ տպարան մը, այս երկու տպարանները բաւական ժամանակ Պոլսոյ մտաւորական դասակարգին կորիզը եղան, և այսպէս քսան տարուան ժամանակամիջոցի մը մէջ տպարաններու թիւը կը հասնէր տասնի։

Զմիւռնիոյ հայութիւնը եւս հետեւելով Պոլսոյ իր ազգակիցներու օրինակին՝ 1759-ին հիմնեց տպարան մը։ 1772 և 1776 թուականներուն՝ հեռաւոր Հնդկաստանի Մատրաս և Կալկաթա քաղաքներուն մէջ ալ հիմնուեցան հայ տպարաններ, ինչպէս նաեւ աւելի ուշ Բեթլըսպուրկի (1781), նոր Նախիջևանի (1790) և Աստրախանի (1796) մէջ։

1776-ին երկու Մխիթարեան միաբանութիւնները՝ որոնք փափաքող էին ազգային կրթութեան յառաջդիմութեան նպատակով, հիմնեցին իրենց սեփական տպարանները Թրիքսթէ (յետոյ փոխադրուած Վիեննայ) և Վենետիկ 1789-ին⁴։

Ժե. դարուն, ինչպէս նաեւ 1859-ին հայերը ունեցան տպարան նաեւ Վան, 1869-ին Մուշ, 1871-ին Սեբաստիա, եւն։ 1908-ին երբ Թուրքիոյ Սահմանադրութեան օրով հայերը քիչ մը ատեն ունեցան պատկազաւ ազատութիւն մը, այս ժամանակամիջոցին, որ տեւեց մինչեւ 1914, Թուրքիոյ գրեթէ բոլոր քաղաքներուն մէջ

(4) Ծանօթ. խմբագր. Տարածւած է հոս բացատրութիւնը։ Վենետիկէն Հայերը, Վենետիկէն հեռանալէն վերջ տպարան մը կը բանան Թրիքսթէ 1776-ին, իսկ Վենետիկի Մխիթարեանները, քաղաքին մէջ ունէին արդէն իրենց տպարանը այդ թուականէն շատ առաջ, Անթոնիոյ Պրիթուի-ի տպարանը կը գործէր նաեւ իբր հայկական տպարան։ Հոն է որ Մխիթար Արքայայր տպարանը է 1715-ին Մեծն Աւագիւրդի «Առտուածարանութիւնը», և այնուհետեւ ուրիշ գործեր։

հայ տպարաններ հաստատուեցան, ուր հրատարակուեցան բաւական թուով թերթեր և պարբերական հանդէսներ։

1908 թուականին Թուրքիոյ մէջ կային երեսունհինգ հայ տպարաններ զանազան հայաբնակ քաղաքներու մէջ։

Հայերը ուր որ գաղթած են՝ իրենց առաջին գործը եղած է հիմնել եկեղեցի, դպրոց և տպարան։ Թուրքիոյ ջարդերէն շատ առաջ Եգիպտոսի մէջ 1865-ին գոյութիւն ունէր հայ տպարան։ Ռուսիոյ մէջ ալ հայերը ունեցան տպարաններ ոչ միայն մեծ կեդրոններու մէջ, ինչպէս Տփլիս, Մոսկուա, Շուշի, Պաքու և Երևան, այլ նաեւ երկրորդական քաղաքներու մէջ։ Ռուստով, Պաթում, Արմաւիր, Բէթլիկորսք, Նոր Պայազլիս և Կանթգազ։

Սինկարուրի մէջ եւս, փոքրիկ հայ գաղութը, իրենց հայրենիքէն մի քանի հազար մղոն հեռու՝ ունեցան իրենց տպարանը։ Առաջին անգամ հոն հաստատուեցան անգլիացի և հայ առեւտրականներ։ 1833-ին ունեցան իրենց եկեղեցին, անգլիացիներէն առաջ։ 1846-ին առաջին անգամ ըլլալով Սինկարուրի մէջ հրատարակուեցաւ հայերէն թերթ։ Հայերը հոն թէեւ 1850-ին յիսուն հոգի էին, երեսուն այլ, եօթը կին, հինգ տղայ և ութ աղջիկ՝ սկսան հրատարակել 1849-ին «Ուսումնասէր» անուն երկամսեայ հանդէս մը։ առաջին առթիւ ունէին եօթը բաժանորդ միայն, որ յետոյ բարձրացաւ երեսունի և տեւեց մինչեւ 1853։

Սըմըրզանտի մէջ, Թուրքաստանի ներսերը, 1910 թուականին եւս կը յիշուի տպարանի մը հաստատութիւնը։

1859-ին, հարկերեակ մը գաղթականներ հաստատուեցան Եգիպտոս, աղքատ վիճակի մէջ, զուրկ ուտելիքէ և հագուստեղէնէ։ բայց հակառակ ասոր գտնուեցաւ մէկը որ սկսաւ շաքարեղան լուրեր տալ և կ'ըսէր թէ թերթ մը սնունդի չափ հարկաւոր է։

Տպագրական գիւտէն վաթսուն տարի

վերջ վենետիկ սկսաւ հրատարակուիլ հայ թերթեր։

Առաջին տպագրուած գիրքը գերմաներէն է 1453-ին. յունարէն, երբայեցերէն և իտալերէն՝ 1470-ին, արաբերէն՝ 1486-ին, սլովէն՝ 1491-ին, հայերէն՝ 1512-ին, ռուսերէն՝ 1517-ին, ֆլամերէն՝ 1523-ին, հունգարերէն՝ 1533-ին, սկանտինաւեան՝ 1611-ին, վրացերէն՝ 1625-ին, չինարէն՝ 1663-ին, թուրքերէն՝ 1729-ին, պուլկարերէն՝ 1806-ին եւն, եւն։

Վրացիք աւելի բախտաւոր եղած են հայերէն, որովհետեւ իրենց անկախութիւնը կըցած են պահել մինչեւ 1801։ Անոնք սակայն հայերէն 108 տարի վերջ ունեցած են միայն իրենց տպարանը։

Ժ. դարու առաջին տարիները յաջողած են ունենալ անհատական ջանքերով շատ մը հրատարակութիւններ. հայերը բացի իրենց տպագրական գործերէն՝ զբաղած են նաեւ վրացիներու գրական գործերով։ Ամէնէն հին տպարանը հայ մը հաստատուած է 1829-ին Յակոբ Արիսանեան անուն։ Մինչեւ 1833, միայն վրացերէն գիրքեր կը տպագրուէին. այս թուականէն յետոյ առաջին անգամ ըլլալով Վրաստանի մէջ ալ սկսան հայերէն գիրքեր հրատարակուիլ։

Թաւրիզի ֆրանսական հիւպատոս Ալֆոնս Նիքօլա, հռչակաւոր արեւելագէտ կը հաստատէ թէ առաջին տպագրական հրատարակութիւնը պարսկական լեզուով եղած է Հնդկաստանի մէջ, առանց սակայն որոշելու թուականը։ 1772-ին Մատրասի մէջ անգլիական տպարանի մը հետ կը գործէ նաեւ հայկական տպարան մը, ճահամիրեան հայ վաճառականի մը օժանդակութեամբ։

Առաջին հայ թերթը Մատրասի մէջ հրատարակուած է 1793-ին։ Երկրորդը Վենետիկ Մխիթարեաններու կողմէ 1811-ին⁵, Պոլիս առաջին անգամ 1831-ին։ Մեր

ղրացի Յոյները աւելի ուշ սկսած են վիեննա հրատարակել 1811-ին։

Առաջին տպագրուած պարսկերէն գիրքը Մատրասի մէջ հայ տպարանի մը մէջ եղած է։ Ասիկա կը հաստատուի անով թէ 1795-ին Մատրասի մէջ Վալէի Մէհմէտ Ալի Նապիպը իրաւունք կու տայ պարսկերէն լեզուի ծանօթ Յարութիւն անուն կրօնականի մը, որպէս զի տպագրէ և բաժնէ պարսկերէն և արաբերէն գիրքեր, ինչ որ մինչեւ այդ ատեն արգելուած էր։

Ծանօթ Շմաւոն քահանայի «Ազգարար» ամսաթերթի թիւերէն մէկուն մէջ միեւնոյն կրօնականը 1795-ին կը հրատարակէ սոյն վճռագիրը, որմէ յայտնի կ'ըլլայ հայերու նկատմամբ ունեցած վստահութիւնը։ Ունկաւմամբ ունեցած յանձին Միլլա Մելքոն խանի որ Լոնտոնի և Բարիզի մէջ Շահին ներկայացուցիչն էր։ Նոյն թիւը Շահին ներկայացուցիչն էր։ Նոյն թիւը Շահին ներկայացուցիչն էր։ Նոյն թիւը Շահին ներկայացուցիչն էր։

Թուրքերն ալ Պոլսոյ մէջ, հայերէն 160, իսկ յոյներէն 120 տարի յետոյ ունեցած են իրենց տպարանը։ Յիշատակելի է նաեւ ուրիշ պարագայ մը որ Թուրքիոյ մէջ տպագրական ճիւղին առաջին աշխատաւորները եղած են հայեր։ Նոյնիսկ Թուրքերը չեն կրնար հերքել այն ծառայութիւնը, զոր հայերը մատուցած են տպագրական ասպարէզէն մէջ։

Թուրքերէն «Նսիխ» և «Թուրիկ» տառերը կը յիշուին Արապոյդուի անունով, որուն ձուլիչն էր Պոդոս Արապեան (1742-1835), անիկա իրաւունք ունէր երկար ատեն ձուլելու թրքական տառերը։ Սուլթան Մահմուտ Բ. զինքը անուանած էր տնօրէն պետական տպարանին, զոր երկար տարիներ հայերը կառավարած են։ Անոր

(5) Ծանօթ. խմբագր. Մոտցած է հոս յիշել հեղինակը Հ. Վ. Ինճիճեանի «Տարեգրութիւնը» որ 1799-ին կը սկսի, Ասիէ վերջ 1803-ին կը սկսէրաւորի «Եղանակ Բիւզանդեան»-ը, և 1812-ին «Դիտակ Բիւզանդեան»-ը։

յաջորդները մինչեւ 1870 թուականը եղած են Յովհաննէս Միւհէնտիզեան, Յակոբ Պոյաճեան և Ճանիկ Արամեան, որոնք իրենց աշխատակից ունէին մեծ մասամբ քրիստոնեայ արհեստաւորներ և գործաւորներ, և մինչեւ հիմա ալ հակառակ թուրքերու Հայոց հանդէպ ունեցած ատելութեան՝ չեն կրցած հրաժարիլ անոնց ծառայութենէն. անոնք պետական տպարանի մէջ ունէին կարեւոր պաշտօններ։ Սրաբխարիքի համաձայն 1910 թուականին կը գործէին Պոլսոյ մէջ 16 հայ տպարաններ ընդդէմ 8 յունական, 8 թուրքական և 3 հրէական տպարաններու։

Բացի ասիկց՝ Պոլսոյ մէջ կը հրատարակուէին 16 թերթեր. 4 թուրքերէն օրաթերթեր և 9 պարբերական, 5 հայերէն օրաթերթեր և 7 պարբերական, 5 ֆրանսերէն օրաթերթեր և 3 պարբերական, 2 թերթեր երկլեզուեան ֆրանսերէն և անգլիերէն, 2 հրէական սպաներէն, 1 գերմաներէն, 1 պարսկերէն, 1 սերպերէն և 1 իտալերէն ամսաթերթ մը։

Եւրոպայի մէջ Յունա-Բիւզանդական իշխանութեան օրով ընդհանուր առմամբ բոլոր Սլաւագերը՝ որոնք կ'ապրէին Եւրոպական կեդրոններու մէջ, հայերէն աւելի կարողութիւն մը ցոյց չեն տուած տպագրական ճիւղին մէջ։ Առաջին լեհերէն գիրքը 1491-ին տպուած է Քրաքովի մէջ։ Եթէ աւելի մանրակրկիտ կերպով դիտենք Ռուսիան, հազիւ 1564-ին կը յաջողին ունենալ իրենց առաջին տպարանը Մոսկովայի մէջ, երբ այն թուականներուն Արքայի դպիր փորձառութիւն ունեցած էր 45 տարիներէ ի վեր տպագրելու հայերէն լեզուով գիրքեր։

Դարձեալ հայ մըն էր որ ձուլած է պուլկարերէն տառերը. այս հայն էր թաղէոս Տիվիտճեան, որ 1830-1840 ունեցած Պոլսոյ մէջ իւր տպարանը, ուր կը տպագրէր պուլկարերէն գրքեր և նոյն ինքն անձամբ կը ցրուէր զանոնք արեւելեան Ռուսիոյ մէջ՝ ուր կ'երթեւեկէր։

Տիվիտճեան զարգացած անձնաւորութիւն մըն էր, տեղեակ յունարէն, իտալերէն և պուլկարերէն լեզուներու. անիկա մեծ դեր ունեցած է պուլկար յեղափոխութեան շրջանին, տպագրելով Պուլկարիոյ մէջ սիկաուի թուղթերուն եզերքը յեղափոխական նշանաբաններ և խորհուրդներ, ասիէ յայտնի կ'ըլլայ թէ պուլկարներն ալ հայերուն կը պարտին պուլկարական տառերը։

1846-ին հայերը օգտակար եղած են Սուրիացիներուն, Պոլսոյ մէջ հաստատուելով Սուրիական տպարան մը Ապուլիան Մուլթան Եագուպ անուն կրօնականի մը ձեռքով, որ Երուսաղէմի Ս. Լուսաւորիչ Սուրիական վանքին վանականն էր։ Մի քանի հայ երիտասարդներու աջակցութեամբ սոյն հոգեւորականը հաստատուեց տպարան մը, ուր տպագրեց Սաղմոս մը և շատ մը ժամագիրքեր։

Այսպէս հայերը ջանացած են իրենց անձնուէր աջակցութիւնը նուիրելու իրենց գրացի ազգերուն և սրտանց պատրաստակամութիւն ցոյց տուած են օտարներուն եւս օգտակար հանդիսանալու տպագրութեան ճիւղին մէջ։

Թարգմանեց և քաղեց
ԵՐ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

NOTES SUR QUELQUES OUVRAGES ARMÉNIENS DE PROVENANCE DOMINICAINE

(Շար. Բագմ., 1951, թիւ 3-4, էջ 61)

III.

Sermons authentiques de Barthélemy de Podio, évêque de Maragha (1318-1333).

L'évêque Barthélemy aime commencer ses sermons par des louanges adressées à la Sainte Vierge. Peu importe le sujet particulier sur lequel il va entretenir son auditoire, il débute volontiers par un exorde marial. Ainsi un sermon sur la confession des péchés commence de cette manière: Վարդապետք ասեն թէ սուրբ Աստուածածին նման է լերին, վասն թ. պատճառի: Առաջին պատճառ՝ զի լեռնն հաստատ է յոյժ: Այսպէս՝ սուրբ Աստուածածինն անշարժ և հաստատ է յոյժս կուսութեան, եւն։

Un sermon sur la parabole évangélique de l'ivraie commence ainsi: Վարդապետք օրինակ բերեն վասն սուրբ Աստուածածնին: Ասեն թէ էր մի զօրագուր մեծ և ննջեաց յապարանս իւր: Յանկարծակի եկն թշնամի նորին զրէհած և էմուտ ի տունն և կուրացոյց զնա, և զարքն նորին ցրուեցան և յաղթեցան: Եւ ժողովեցան բժիշկք զի ողջացուցեն զնա և ոչ կարացին: Յայնժամ հարցին զմի բժիշկ և մեծ իմաստասէր՝ հնարքն, և նա ասէ եթէ է յայտնուն լեռնն ալ մի պատուական և մեծազին յոյժ: Թէ բերէք ի յակնէն փոքր մի և յաչքն զնէք՝ լուսաւորի: Գնացին և գտին, և բայց առնուլ ոչ կարացին, զի կարծր էր յոյժ: Ասէ իմաստասէրն. է աղիկ մի կոյժ և յոյժ գեղեցիկ և սուրբ, նա միայն կարէ առնուլ: Եւ զի կարէք ճանաչել զկոյժն,

նշան տամ ձեզ: Սա է աղիկն որ երկու հակառակն միմեանց և թշնամիքն, որ բնաւ ոչ էին հաշտեալ, ի նա հաշտեցան, եւն։

On trouvera des exordes semblables dans un sermon sur l'amour du prochain, dans un sermon pour la fête de Pâques et pour la Pentecôte, dans un sermon sur le Bon Pasteur comme dans un panegyrique en l'honneur de S. Pierre apôtre, dans un sermon sur le sacrement de la confirmation, comme dans un sermon sur le mauvais riche de l'évangile, etc. etc.

Relevons en passant l'exorde d'un sermon pour le sixième dimanche après la Trinité, où Barthélemy se plaît à faire sien l'enseignement des docteurs sur la Sainte Vierge médiatrice de toutes les grâces et de tous les bienfaits conférés au genre humain: Վարդապետք ասեն թէ միջնորդութեամբ սուրբ Աստուածածնին՝ ամենայն բարութիւնք իշխեն առ մեզ: L'exorde marial se termine volontiers par l'invitation adressée à l'auditoire, de réciter un « Ave Maria »; il y a une formule stéréotypée pour cela. Et c'est la coutume de l'église romaine, à ce que dit Barthélemy dans son instruction aux prédicateurs qui sert de préface au Qarozgirg: Սովորութիւն է սուրբ եկեղեցւոյն Հոովմայ՝ ի սկիզբն քարոզին աղօթել առ սուրբ Աստուածածինն, որ է Թագուհի երկնից, և տալ ողջոյն։

Une autre particularité qui frappe le lecteur des sermons de l'évêque Barthélemy, c'est qu'il aime à citer à tout

